

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง
การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านอีสานในการอนุรักษ์ป่าคอนปู่ตา : ชุมชน
บ้านคอนสาร-สารพัฒนา ตำบลวังแสง อำเภอแกดำ
จังหวัดมหาสารคาม

ข้อตกลงเบื้องต้น

แบบสัมภาษณ์ต่อไปนี้ใช้เป็นแนวทางหรือกรอบในการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ชะง้า และประชากรทั้งชายหญิงและเด็ก ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในบ้านคอนสาร-สารพัฒนา อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม โดยผู้วิจัยจะได้สนทนากับกลุ่มประชากรดังกล่าว ในโอกาสต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวย หรือโอกาสที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาสรุปและอภิปรายผลตามประเด็นที่กำหนดไว้ ในการสัมภาษณ์ในครั้งนี้แบ่งเป็น 4 หมวด ดังต่อไปนี้

หมวดที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ ตำแหน่งหน้าที่ในหมู่บ้าน
2. งานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับคอนปู่ตา

หมวดที่ 2 สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน
2. ประวัติความเป็นมาของคอนปู่ตา
3. สภาพของหมู่บ้านในปัจจุบัน
4. สภาพของคอนปู่ตาในปัจจุบัน

หมวดที่ 3 ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องผีปู่ตา

1. แนวโน้มเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมผีปู่ตาในอนาคต
2. ประสบการณ์ตรงของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับผีปู่ตา
3. พิธีกรรมเกี่ยวกับผีปู่ตา

หมวดที่ 4 สภาพปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ต้นไม้

- 1. ปัญหาการบุกรุกป่าไม้ในกรณีต่าง ๆ
- 2. สาเหตุของปัญหา
- 3. วิธีการแก้ปัญหของชาวบ้าน
- 4. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

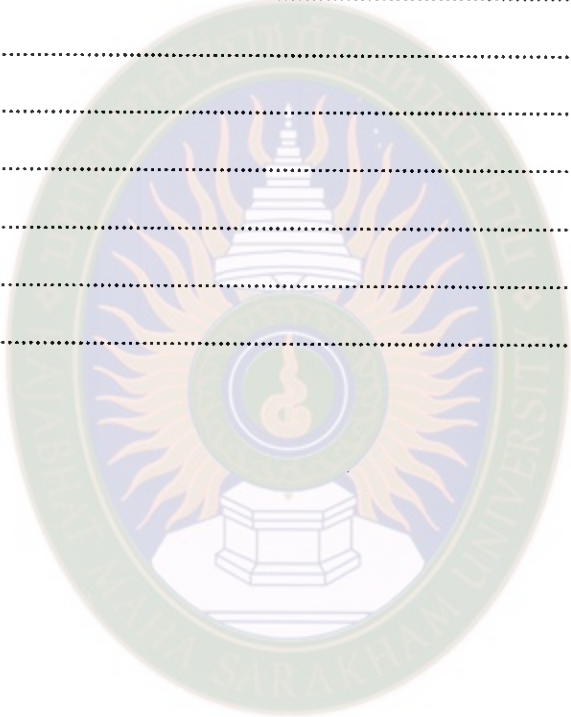
.....

.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตัวอย่าง
แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง
การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านอีสานในการอนุรักษ์ป่าดอนปู่ตา : ชุมชน
บ้านคอนสาร-สารพัฒนา ตำบลวังแสง อำเภอแกดำ
จังหวัดมหาสารคาม

สัมภาษณ์ พระสอน ดิขยาโน
 อายุ 57 ปี
 วันที่ 3 มีนาคม 2544 เวลา 9.20 น.

พระสอน ดิขยาโน ได้เล่าประวัติหมู่บ้านคอนสาร-สารพัฒนา ว่าชาวบ้านคอนสาร-สารพัฒนา ได้อพยพมาจากเมืองร้อยเอ็ด เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในปี พ.ศ. 2405 – 2406 มาอยู่ที่บ้านทุ่งมน ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อจากบ้านทุ่งมนเป็นบ้านแวงน้อย นอกจากนั้นยังมีชาวบ้านย้ายมาจากจังหวัดอุบลราชธานี มีชาวภูทอกอพยพรวมมาในกลุ่มนี้ด้วย พอเกิดภัยแล้ง อดอยาก จึงอพยพจากบ้านทุ่งมนประมาณ 10 คน พร้อมกับคนข้าวสาร อาหารแห้ง มาเห็นความอุดมสมบูรณ์ของป่าและน้ำ จึงตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนี้ แล้วตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านคอนสาร

ผู้ศึกษาได้ถามพระสอนว่า ทำไมจึงต้องมีบุญข้าวจี ท่านตอบว่า การที่ชาวบ้านทำพิธีบุญข้าวจีนั้น เพื่อขอบคุณปู่ตาที่ช่วยดูแลรักษาข้าวในนา ให้แข็งแรงสมบูรณ์ ได้ข้าวมากพอกินได้ตลอดปี และได้ขายด้วยสำหรับครอบครัวที่มีที่นามาก หลังจากเกี่ยวข้าวแล้วจึงทำพิธีบุญข้าวจีขึ้น เพื่อแสดงความขอบคุณปู่ตา และการที่ชาวบ้านมาทำบุญร่วมกันนั้น เป็นการสร้างความสามัคคี ประองคอง สร้างความรักความผูกพันต่อกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

สัมภาษณ์ นายบัวผัน ทองคณา
 อายุ 45 ปี
 วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2544 เวลา 9.45 น.

นายบัวผัน ทองคณา เป็นผู้ใหญ่อำนาจหน้าที่ มีภรรยาชื่อนางสมใจ ทองคณา อายุ 43 ปี มีลูก 3 คน ผู้หญิง 2 คน ผู้ชาย 1 คน ลูกสาวทั้ง 2 คน จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วไปเรียนเสริมสวยที่ร้านสงวนศรี ในตลาดอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม แต่งงานแล้วทั้งสองคน ลูกสาวคนโตแต่งงานแล้วแยกครอบครัวไปอยู่ที่บ้านคอนสาร มีลูก 2 คน ลูกสาวคนที่ 2 แต่งงานแล้ว ยังอยู่กับพ่อแม่ มีลูก 1 คน ลูกชายยังไม่แต่งงาน ยังอาศัยอยู่กับพ่อแม่

อาชีพหลักทำนา มีที่นา 12 ไร่ ได้ข้าว 200 ถัง (2 ไร่) พอกินตลอดปี ลูกสาวคนโต มีที่นา 5 ไร่ ได้ข้าว 100 ถัง (1 ไร่) พอกินตลอดปีเช่นเดียวกัน

ความเชื่อในเรื่องผีปอบ

ทั้งครอบครัวมีความเชื่อ-ความศรัทธาในผีปอบ 100 % เช่น เมื่อแต่งงานลูกสาวทั้ง 2 คน ได้นำขัน 5 ไปหาชะง้า ให้บอกกล่าวปอบว่ามีลูกเขยแล้ว ช่วยปกป้องคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข อยู่ด้วยกันด้วยความรัก ความเข้าใจกัน เมื่อมีลูกเกิดใหม่ยังไม่ต้องบอกกล่าวปอบจะบอกในวันเลี้ยงปอบโดยการขอดหญ้าคาหรือตะไคร้ว่ามีคนในบ้านจำนวนเท่าใด ให้ปอบรับทราบและช่วยดูแลรักษา

ในการอบรมสั่งสอน ถ่ายทอดความเชื่อ-ความศรัทธาในผีปอบนั้น ทำโดยการกระทำเมื่อมีพิธีเลี้ยง-เลี้ยงตาย งานบุญข้าวจี่หรืองานพิธีอื่น ๆ จะพาลูกหลานไปร่วมงานด้วย เขาจะเห็นพิธีตั้งแต่เด็ก และได้รับการบอกเล่าจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย อยู่เสมอ ความศรัทธาความเชื่อจะปลูกฝังไปเรื่อย ๆ ตลอดเวลา

กฎของหมู่บ้าน ทำโดยประมุขหมู่บ้านทุกคน รวมทั้งกรรมการหมู่บ้าน ที่ศาลากลางบ้าน จะมีการประชุมร่วมกันประจำ เมื่อมีเรื่องราวที่จะต้องตกลงร่วมกันและเมื่อมีเหตุการณ์หรือข่าวสารใดที่จะบอกกล่าวต่อชาวบ้าน ก็จะเรียกประชุมที่ศาลากลางบ้านเป็นประจำ เช่น การตั้งกฎห้ามไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปตัดต้นไม้ และจับหรือฆ่าสัตว์ในดอนปอบ ถ้าใครฝ่าฝืนจะถูกปรับตัวละ 500 บาท

การเข้าไปเก็บผลผลิตในดอนปอบนั้น ชาวบ้านจะเข้าไปเก็บได้โดยขออนุญาตจากปอบก่อน เช่น เก็บเห็ด ผัก สมุนไพร ฟืน ชาวบ้านจะเก็บมาพอกินในครอบครัวในแต่ละมือเท่านั้น ไม่เก็บไปขาย

สมุนไพรในคอนปู้ตามีหลากหลายชนิดมีหมอยาชื่อพ่อใหญ่จารย์ครูไกร มลิจันท์ เสียชีวิตแล้ว เมื่ออายุ 80 ปี และไม่ได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องยาสมุนไพรให้ลูกหลาน ปัจจุบันจึงไม่มีหมอยาในหมู่บ้านนี้ แต่ที่บ้านนายบัวผัน ทองชนะ ยังมีห่อยาสมุนไพรอยู่ ยาที่มีคือจันแดง จันดำ ขิงแคง ปลาแก้ง หมากฝิ่น ลิ้นทะเล เปลือกหอยแครง เอามาฝนรวมกันใส่น้ำคั้นแก้ปวด ท้อง แก้ไข้ กินของผิด (กินของแสลง) นายบัวผันเคยเข้าไปเก็บสมุนไพรในป่าคอนปู้ตา คือ ต้นแก่นขี้หนู ไม้แก้ผดผื่นคัน โดยใช้แห่อบและกิน ต้นสามสิบปี ไม้แก้ปวดท้อง

มีการตัดต้นไม้จากคอนปู้ตามาสร้างกุฏิที่วัดไพศาลศักราราม ในปี พ.ศ. 2542

ก่อนตัดต้นไม้ได้ประชุมตกลงร่วมกันกับกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน และพะจ๋า โดยให้พะจ๋านำขันธ 5 ไปขอปู้ตา คนตัดต้นไม้มาจากบ้านหนองบัว ตำบลวังแสง ก่อนตัดต้องนำขันธ 5 ไปขอปู้ตา การตัดต้นไม้ในครั้งนั้นตัดต้นไม้ประคู้ 4 ต้น ขนาด 2 คนโอบ 1 ต้น ต้นขนาดเล็กลงมา 3 ต้น และตัดต้นไม้ถึง 14 ต้น ขนาดไม้หน้า 7 มาทำเสา หลังจากนั้นก็ประชุมชาวบ้านตกลงร่วมกันว่าจะไม่มีการตัดไม้อีก และปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. 2536 ปลูกต้นไม้ประคู้ 1,000 ต้น ในวัด และในคอนปู้ตา ที่มองเห็นต้นไม้ประคู้ในวัดมีประมาณ 200 ต้น ในคอนปู้ตามีเหลือประมาณ 700 ต้น ปี พ.ศ. 2542 นำต้นไม้จากโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ มีต้นไม้ประคู้ มะค่าโมง มะค่าแต้ ยางนา และต้นไม้ชนิดอื่น ๆ มาปลูก 500 ต้น ต้นไม้เหล่านี้ขึ้นแข็งแรงดีทุกต้น

ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง

การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านอีสานในการอนุรักษ์ป่าดอนปู่ตา : ชุมชน

บ้านคอนสาร-สารพัฒนา ตำบลวังแสง อำเภอแกดำ

จังหวัดมหาสารคาม

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ต่อไปนี้ ใช้เป็นแนวทางหรือกรอบในการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ จะเจ้า และประชากรทั้งชายหญิง และเด็กที่มีภูมิปัญญาในชุมชนหมู่บ้านที่มีดอนปู่ตา

1. ข้อมูลเกี่ยวกับวิทยากร

1.1 ชื่อ สกุล เพศ อายุ ปี

1.2 ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่ บ้าน

ตำบล..... อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม

1.3 ระดับการศึกษา

1.4 อาชีพ

1.5 บทบาทหน้าที่ในหมู่บ้าน

() กำนัน () ผู้ใหญ่บ้าน

() จะเจ้า () อื่น ๆ (ระบุ)

1.6 เรื่องที่ให้ข้อมูล

1.7 วัน เดือน ปี ที่เก็บข้อมูล วันที่ เดือน พ.ศ.

1.8 บรรยายลักษณะให้ข้อมูล

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพดอนปู่ตา

2.1 ประวัติการตั้งถิ่นฐานหมู่บ้าน และกำหนดเขตพื้นที่ดอนปู่ตา

.....

2.2 สถาปัตยกรรมศาสตร์ของคอนปู้ตา

2.2.1 ลักษณะที่ตั้ง อาณาเขตของคอนปู้ตา

.....

.....

2.2.2 สภาพพื้นที่ของคอนปู้ตา

.....

.....

2.2.3 สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

.....

.....

2.3 สภาพชุมชนและประชากร

.....

.....

2.4 สภาพความอุดมสมบูรณ์ของคอนปู้ตา

.....

.....

2.5 สิ่งปลูกสร้างในคอนปู้ตา (ศาล, คูบ) และอาณาบริเวณ

.....

.....

2.6 ปัจจัยทรัพยากรและผลิตผลจากคอนปู้ตา

.....

.....

3. ข้อมูลเกี่ยวกับความผูกพันระหว่างชุมชนกับคอนปู้ตา

3.1 ลักษณะการใช้ประโยชน์จากคอนปู้ตา

.....

.....

3.2 กวาระอำนาจและการยอมรับทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติ

.....

.....

3.3 ศักยภาพของชุมชน

.....

4. ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี

4.1 ประวัติการนับถือผีปูด้า

.....

4.2 การติดต่อกับผีปูด้า มีวิธีการอย่างไร

.....

4.3 เรื่องราวที่เล่าสืบเกี่ยวกับเรื่องผีปูด้า

.....

4.4 เรื่องราวที่ประสบกับผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องผีปูด้า

.....

4.5 ความเชื่อที่ชาวบ้านเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของผีปูด้าในอดีต

.....

4.6 ความเชื่อที่ชาวบ้านเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของผีปอบในปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

4.7 ทักษะต่อการนับถือผีปอบ

.....

.....

.....

.....

4.8 อื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

5. ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปอบและดอนปู่ตา

5.1 ช่วงเวลาที่ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปอบและดอนปู่ตา

.....

.....

.....

.....

5.2 พิธีเลี้ยง

.....

.....

.....

.....

จุดประสงค์ของการจัดพิธีกรรม

.....

.....

.....

.....

ความประทับใจที่มีต่อพิธีกรรม

.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

5.3 พิธีเสด็จทวย

จุดประสงค์ของการจัดพิธีกรรม

ความประทับใจที่มีต่อพิธีกรรม

5.4 พิธีบนบาน

จุดประสงค์ของการจัดพิธีกรรม

ความประทับใจที่มีต่อพิธีกรรม

5.5 พิธีกรรมอื่นๆ ได้แก่

จุดประสงค์ของการจัดพิธีกรรม

ความประทับใจที่มีต่อพิธีกรรม

5.6 ข้อเสนอแนะ

6. ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

6.1 บรรพบุรุษของคนอีสานยึดเหนี่ยวสังคมให้สงบสุขร่วมเย็นด้วยวิธีใด

.....

6.2 ชาวบ้านคอนสาร-สารพัฒนา สอดแทรกความเชื่อและความศรัทธาปู่ตาเพื่ออะไร

.....

6.3 ชาวบ้านรักษาสภาพเดิมของป่าไว้ได้ด้วยวิธีใด

.....

6.4 ชาวบ้านปลูกป่าเพิ่มขึ้นได้โดยวิธีใด

.....

6.5 ชาวบ้านคอนสาร-สารพัฒนา ทำพิธีเซ่นไหว้ บวงสรวงเป็นประจำทุกปีเพื่ออะไร

.....

6.6 ชาวบ้านคอนสาร-สารพัฒนา รักษาภูมิคุ้มบ้านได้มากน้อยแค่ไหน

.....

6.7 ชาวบ้านคอนสาร-สารพัฒนา มีการเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านมากน้อยเพียงใด

.....

6.8 คุณภาพชีวิตของชาวบ้านคอนสาร-สารพัฒนา

อาหารและโภชนาการ

.....

สุขภาพ

.....

การศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

RAJABAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

รายได้

.....

การมีงานทำ

.....

สถานภาพสตรี

.....

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ต่อไปนี้จะใช้เป็นแนวทางสำหรับใช้สัมภาษณ์เฉพาะเจาะจง
ซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับปู่ตา

1. ข้อมูลเกี่ยวกับวิทยากร

1.1 ชื่อ สกุล เพศ อายุ ปี
ระดับการศึกษา อาชีพ

1.2 ภูมิลำเนาเดิม

1.3 ที่อยู่ปัจจุบัน

1.4 สาเหตุที่ได้เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม คือ

1.5 ครูผู้ถ่ายทอดวิชา คือ

1.6 ประสบการณ์ในการเป็นเจ้า ปี โดยเริ่มทำการประกอบพิธีเมื่อ

1.7 อุปกรณ์ในการประกอบพิธี ได้แก่

1.8 คนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธี (ถ้ามี) ได้แก่

1.9 บรรยากาศในการประกอบพิธีกรรม

1.10 ผลที่คาดหวัง

.....

1.11 ค่าตอบแทน (ค่าขาย) ที่ได้รับจากการประกอบพิธีมีดังนี้

.....

1.12 ข้อต้องห้ามในการดำเนินชีวิตมีอะไรบ้าง

.....

1.13 ทักษะต่อพิธีกรรม

.....

1.14 การยอมรับของครอบครัวและคนอื่น ๆ

.....

1.15 แนวโน้มในอนาคต

.....

1.16 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก. จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติจังหวัดมหาสารคาม

จังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลาง ประวัติความเป็นมาโดยย่อดังนี้ (ราชินี อมรพันธ์. 2537 : 67-68)

ท้าวมหาชัย นามเดิมว่า กวด เป็นบุตรของอุปฮาดสิงห์ (สีลัง) กับนางบัวทอง บุตรอุปฮาดกู ทั้ง 2 คน เป็นหลานของพระยาขัติยวงศา เจ้าเมืองร้อยเอ็ด ท่านพร้อมด้วยบริวารจำนวนหนึ่ง อพยพจากเมืองร้อยเอ็ดมาตั้งเมืองใหม่ที่บริเวณกุดนางไข เมื่อปี พ.ศ. 2408 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนามเมืองที่ตั้งใหม่นี้ว่า เมืองมหาสารคาม และโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ท้าวมหาชัย (กวด) เป็นที่ พระเจริญราชเดช เจ้าเมืองมหาสารคามคนแรก

พระเจริญราชเดช (กวด) ได้รับราชการด้วยความขยันขันแข็ง เป็นผู้มีความสามารถในการปกครอง มีความซื่อสัตย์สุจริต ทำให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น ท่านเป็นนักรบผู้เก่งกล้าสามารถในการสงคราม กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2418 พวกฮ่อเป็นกบฏ ท่านได้ร่วมทำการรบปราบปรามกบฏฮ่อเป็นสามรอบ “พระเจริญราชเดชวรเชษฐมหายาขัติยวงศ์สุรชาติประเทศราชรังสรรค์ศักดิ์กิตติยศเกรียงไกร ศรีพิชัยเทพวรฤทธิพิณพงศ์ปรีชาสิงหนุตร สุวัฒนานคราภิบาล” ต่อมาทางราชการและประชาชนชาวมหาสารคามระลึกถึงพระคุณที่ท่านได้ทำไว้ จึงได้สร้างอนุสาวรีย์ของท่านประดิษฐานไว้ที่สวนสาธารณะหนองข่า อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

การตั้งเมืองมหาสารคามเมื่อเริ่มแรก ตั้งที่บริเวณกุดนางไข คือบริเวณที่เป็นคุ้มวัดอภิสัทธีในปัจจุบัน ต่อมาได้สร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และวัดข้าวฮ้าวขึ้น (ปัจจุบันคือวัดัญญาวาส) และขยายบ้านเมืองไปหนองกระทุ่มด้านเหนือวัดโพธิ์ศรีปัจจุบัน และบ้านเมืองก็ขยายใหญ่โตขึ้นตามลำดับ

สภาพปัจจุบันบริเวณตัวเมืองมหาสารคาม เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ อาคารร้านค้า โรงเรียน และสถานศึกษาต่าง ๆ มากมาย เช่น ศาลากลางจังหวัด ศาลจังหวัด โรงพยาบาลจังหวัด มหาวิทยาลัย และวิทยาลัยหลายแห่ง เป็นศูนย์กลางการคมนาคม และการค้าของจังหวัด

ชาวมหาสารคามเดิมเป็นคนพื้นเมือง พูดภาษาไทย-ลาว ปัจจุบันมีคนเชื้อชาติอื่น ๆ อพยพเข้ามาอยู่ด้วยบ้าง เช่น พวกข้อ ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย พวก

จีนที่เข้ามาตั้งหลักค้าขายในตัวจังหวัด และชุมชนต่าง ๆ พวกเขกซึ่งส่วนมากจะตั้งร้านขายผ้า อยู่ในเมือง และพวกญวนที่นิยมตั้งร้านตัดเย็บเสื้อผ้า ร้านขายอาหาร และขายสินค้าจำเป็นต่าง ๆ

ชาวเมืองมหาสารคามแม้จะแบ่งออกเป็นคุ้มต่าง ๆ และมีคนหลายเชื้อชาติปะปนกัน แต่ก็มีควมสมัคศรสมานสามัคคี อยู่ร่วมกันด้วยความสงบ ชาวบ้านยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีอันสืบเนื่องมาแต่โบราณเป็นอย่างดี เช่น การทำบุญพระเวส (การเทศน์มหาชาติ) การทำบุญข้าวสาก การจุดบั้งไฟ และการทำบุญกฐิน เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านยังคงถือกันว่าเมื่อทำบุญในชาตินี้แล้วก็จะส่งผลให้ได้รับกรรมดีในชาติต่อไป

สภาพทั่วไปของจังหวัดมหาสารคาม

สภาพภูมิศาสตร์

จังหวัดมหาสารคามตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย บริเวณกึ่งกลางของภาคอีสาน ส่วนตัวจังหวัดตั้งอยู่บนเนินสูง เรียกว่า มอ ห่างจากแม่น้ำชีประมาณ 3 กิโลเมตร โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง ลุ่ม ๆ ดอน ๆ พื้นที่ลาดเทจากทางทิศเหนือและทิศใต้ มาทางทิศตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 459 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอกมลาไสย อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

ทิศใต้ติด กับอำเภอยุวมลบุรี จังหวัดสุรินทร์ อำเภอยุทธิราช จังหวัดบุรีรัมย์

อำเภอยุทธิราช จังหวัดขอนแก่น

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอยุทธิราช อำเภอยุทธิราช จังหวัดร้อยเอ็ด

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอยุทธิราช อำเภอยุทธิราช อำเภอยุทธิราช

อำเภอยุทธิราช จังหวัดขอนแก่น

จังหวัดมหาสารคามมีพื้นที่ 5,770.76 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,600,100 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.12 ของพื้นที่ภาคอีสาน ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลูกคลื่น ที่ตั้งตัวเมืองเป็นลักษณะหลังเต่า แล้วค่อย ๆ ลาดลงไปรอบเมืองทุกด้าน จังหวัดมหาสารคาม ไม่มีภูเขา พื้นที่เป็นทุ่งนาสลับกับป่าไม้ แหล่งน้ำที่สำคัญมีดังนี้

แม่น้ำชี ไหลผ่านท้องที่อำเภอยุทธิราช อำเภอยุทธิราช และอำเภอยุทธิราช

ลำน้ำพอง ไหลผ่านท้องที่ตอนเหนือของจังหวัด

ห้วยตะคาม ไหลผ่านท้องที่อำเภอยุทธิราช

ห้วยสายบาตร ไหลผ่านท้องที่อำเภอยุทธิราช

ห้วยเสียว ไหลผ่านท้องที่อำเภอยุทธิราช และอำเภอยุทธิราช

ลำเตา ลำปลับปลา ห้วยฉนวน ห้วยหว้า ไหลผ่านท้องที่อำเภอพัคฆภูมิพิสัย ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,300 มิลลิเมตรต่อปี ปริมาณน้ำฝนมากที่สุด ระหว่างเดือน กรกฎาคม – เดือนกันยายน

การปกครอง

จังหวัดมหาสารคามประกอบด้วยเขตปกครองดังนี้ คือ อำเภอ 10 อำเภอ ตำบล 95 ตำบล หมู่บ้าน 1,323 หมู่บ้าน มีเทศบาล 1 แห่ง คือ เทศบาลเมืองมหาสารคาม และสุขาภิบาล 7 แห่ง ประชากรทั้งสิ้น 772,342 คน (จังหวัดมหาสารคาม, 2528 : 16)

สภาพทางเศรษฐกิจ

จังหวัดมหาสารคาม มีการเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ การทำนาปี โดยอาศัยน้ำฝน และนาปรังตามริมฝั่งแม่น้ำชี โดยการสูบน้ำจากไฟฟ้า การทำนาปีปลูกข้าวเหนียวเป็นส่วนใหญ่ จังหวัดมหาสารคามอยู่ในเขตเกษตรเศรษฐกิจที่ 3 ซึ่งเป็นเขต โค กระบือ ปอ ไหม มันสำปะหลัง อาชีพรองคือ การเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ การเลี้ยงไหม ทำสวน ทำไร่ เกือบสิ้นข้าว เจียระไนพลอย ทอผ้า จักสาน ทอเสื่อ เครื่องปั้นดินเผา และทำอิฐ

รายได้ของชาวมหาสารคาม จึงขึ้นอยู่กับเกษตรเป็นส่วนใหญ่ บริเวณที่ทำ การเกษตรได้ผลดีคือ ท้องที่อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอเชียงยืน อำเภอกันทรวิชัย และอำเภอเมืองมหาสารคาม เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม และใกล้แหล่งน้ำ คือ น้ำชี ท้องที่อำเภออื่น นอกนั้นอาศัยแหล่งน้ำจากห้วย หนอง บางแห่งน้ำจะเค็มหรือกร่อยเกือบตลอดสาย เช่น น้ำในลำห้วยเสียว ในท้องที่อำเภอวาปีปทุม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สภาพสังคม

การศึกษาจังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดที่จัดการศึกษาได้เต็มรูปแบบตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา และการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นศูนย์กลาง การศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีนักเรียนนักศึกษาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคอื่นๆ มาศึกษาเล่าเรียนเป็นจำนวนมาก สถาบันการศึกษาที่สำคัญประกอบด้วย มหาวิทยาลัย 1 แห่ง วิทยาลัย 7 แห่ง โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 22 แห่ง โรงเรียนระดับประถมศึกษา 588 แห่ง นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนผู้ใหญ่ โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ และสถาบันการศึกษาของเอกชนหลายแห่ง

การสาธารณสุข

สถานพยาบาลต่าง ๆ ในจังหวัดมหาสารคามประกอบด้วย โรงพยาบาลของรัฐ 7 แห่ง สถานีอนามัย 71 แห่ง สถานีผดุงครรภ์ 48 แห่ง หน่วยกามโรค 1 แห่ง หน่วยมาเลเรีย 1 แห่ง หน่วยควบคุมโรคเรื้อรัง 1 แห่ง โรงพยาบาลเอกชน 1 แห่ง และสถานรับรักษาโรคต่าง ๆ อีกมาก ซึ่งสถานพยาบาลต่าง ๆ เหล่านี้ ประชาชนในจังหวัดมหาสารคามสามารถที่จะเลือกเข้ารับการรักษาได้ตามอัธยาศัยของตน

การศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดนี้นับถือศาสนาพุทธ มีส่วนน้อยที่นับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่น ๆ ศาสนสถานในจังหวัดประกอบด้วย วัด 742 วัน สำนักสงฆ์ 96 แห่ง และโบสถ์ของคริสต์จักร 2 แห่ง

ปัญหาหลักของชาวนบพทในจังหวัดมหาสารคาม

ปัญหาหลักของประชาชนในชนบทของจังหวัดมหาสารคามนั้นมีลักษณะอันเด่นชัดของชาวนบพทเขตกงน เหมือนกับชนบทอื่น ๆ ทั่ว ๆ ไป ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวคือ ปัญหาหลักต่าง ๆ ได้แก่ (สุวกิจ ศรีปัดถา ธวัชชัย อาจศิริ และจรินทร์ จักกะพาก. 2530 : 19)

1. ความยากจน
2. ความเจ็บไข้ได้ป่วย
3. ความไม่รู้
4. การไม่ได้รับความยุติธรรม ถูกเอารัดเอาเปรียบเทียบทางสังคม
5. การได้รับบริการจากรัฐยังไม่ทั่วถึง

จากสภาพทั่วไปของจังหวัดได้นำมาวิเคราะห์ เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของจังหวัดดังต่อไปนี้ (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. 2534 : 21-23)

ปัญหา	สาเหตุ
1. การขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตร	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปริมาณน้ำฝนตกน้อย 2. แหล่งน้ำธรรมชาติมีน้อยและถูกบุกรุกทำลาย 3. ระบบชลประทานขาดประสิทธิภาพและไม่ทั่วถึง 4. ขาดการพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติ 5. โครงสร้างของดินระยะลึกระหว่าง 50 ซม. จากผิวดิน ไม่สามารถอุ้มน้ำ 6. ขาดการบำรุงรักษาและปรับปรุงแหล่งน้ำเดิม 7. น้ำใต้ดินเค็ม
2. รายได้เฉลี่ยของประชากรต่ำ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลผลิตต่อไร่ต่ำ 2. ประชาชนไม่มีโอกาสใช้แรงงานอย่างเต็มที่ 3. ขาดความรู้และเครื่องมือที่ทันสมัย 4. จำนวนคนที่หาเงินเข้าครอบครัวมีน้อย 5. ขาดการส่งเสริมอาชีพ 6. ไม่มีอำนาจต่อรองเกี่ยวกับการตลาด 7. ตลาดแรงงานและผลผลิตมีน้อย 8. ทักษะและสิ่งแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยในการเพิ่มรายได้ 9. ไม่มีความเป็นธรรมในเรื่องค่าจ้าง 10. ภัยธรรมชาติ
3. ถนนติดต่อระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ไม่สะดวก	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขาดการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง 2. ถนนที่มีอยู่ไม่สมบูรณ์ ขาดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 3. ขาดความร่วมมือและความเสียสละของประชาชน 4. ขาดเทคนิคและวัสดุที่มีคุณภาพในการก่อสร้าง 5. ขาดถนนที่ใช้ได้ตลอดปี 6. รัฐมุ่งปริมาณมากกว่าคุณภาพ 7. ขาดการควบคุมที่ดีและถูกต้องในการก่อสร้าง

ปัญหา	สาเหตุ
4. ประชาชนส่วนใหญ่สุขภาพอนามัยไม่ดี	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสุขภาพิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อมไม่ดี 2. การไม่ยอมรับวิชาการแผนใหม่ 3. การบริการด้านสาธารณสุขครอบคลุมไม่ทั่วถึง 4. การโภชนาการไม่ดี 5. การอนามัยแม่และเด็กไม่ดี 6. การสุขศึกษาไม่ดี 7. ความยากจน 8. ขาดการส่งเสริมการออกกำลังกาย 9. มีโรคบางชนิดเกิดขึ้นเป็นประจำ
5. ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทขาดโอกาสที่จะศึกษาต่อเนื่อง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนมีรายได้น้อย 2. การคมนาคมไม่สะดวก 3. สถานศึกษามีน้อยและบางแห่งตั้งในสถานที่ไม่เหมาะสม 4. การบริหารศึกษานอกระบบมีน้อย 5. ขาดการประสานระหว่างหน่วยงานรับผิดชอบ 6. ขาดความไม่เสมอภาคทางการศึกษา 7. ขาดการสร้างงาน
6. อัตราการเกิดสูง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขาดการนันทนาการ 2. ความต้องการเกี่ยวกับเพศของบุตร
7. การตัดไม้ทำลายป่า	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญของป่าไม้ และเห็นแก่ตัว 2. ความต้องการจะขยายพื้นที่ทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น 3. เจ้าหน้าที่ควบคุมไม่ทั่วถึง 4. ต้องการใช้จ่ายเชื้อเพลิงและตั้งก่อสร้าง 5. อิทธิพลของนายทุน

ปัญหา	สาเหตุ
8. การใช้ที่ดินไม่เหมาะสม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในด้านวิชาการและเทคนิคที่ถูกต้อง 2. วิชาการแผนใหม่ยังไม่เข้าถึงประชาชน 3. ประชาชนไม่ยอมรับวิชาการแผนใหม่ 4. ขาดทุนทรัพย์ในการพัฒนา 5. การใช้ประโยชน์ในที่ดินไม่เต็มพื้นที่และไม่ทุกฤดูกาล 6. ขาดการวางแผนพัฒนาชุมชน 7. ขาดนโยบายการใช้ที่ดิน 8. ความต้องการของตลาด

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัด

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัดของชาวอีสานประกอบด้วย

เดือนอ้าย หรือเดือนเจียง เป็นงานบุญเข้ากรรม ซึ่งเป็นกรออกจากอาบัติประจำปี ตามวิธีการของสงฆ์ เป็นเวลา 6 วัน ประเพณีนี้คือการปลงอาบัติครั้งใหญ่ของสงฆ์ ชาวบ้านที่มีใจศรัทธาจะทำของถวายพระ อันประกอบด้วย ข้าวปลาอาหาร เครื่องอัฐบริขารต่าง ๆ ไปถวายเพื่ออนุโมทนาให้การเข้ากรรมลุล่วงไปด้วยดี และชาวบ้านก็ได้มีโอกาสฟังเทศน์ฟังธรรม ไปในเวลาเดียวกันด้วย ประเพณีเข้ากรรมนี้บางแห่งเชื่อว่าเป็นการทดแทนคุณมารดา เพราะถือว่ามารดาเคยรับกรรมนี้มาแล้ว พระสงฆ์เวลาบวชตามคติความเชื่อแบบไทยถือว่าทดแทนคุณ เพราะบิดามารดาเมื่อเห็นชายผ้าเหลืองของลูกชายซึ่งบวชเป็นพระถือว่าเป็นพระจะได้ขึ้นสวรรค์ เมื่อพระบวชให้มารดาที่ต้องอยู่กรรมทดแทนคุณไปด้วย พื้นที่ในวัดที่ใช้กับพิธีเข้ากรรมนี้ นอกจากใช้ในโบสถ์แล้ว บางแห่ง เช่น จังหวัดเลย นิยมสร้างเป็นกุฏิเล็ก ๆ ชั่วคราว ให้พระสงฆ์ทำการปลงอาบัติรอบ ๆ โบสถ์

เดือนยี่ ทำบุญคุณทาน ประเพณีนี้เป็นการแสดงลักษณะเฉพาะของสังคมเกษตรกรรม ซึ่งมีความเชื่อและความเคารพในบุญคุณของธรรมชาติ ที่ส่งผลถึงความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร เมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จจะทำการให้ทานเป็นสิริมงคล โดยการทำบุญที่วัดและฟังเทศน์ หรือบางครั้งอาจทำบุญกันที่ลานนวดข้าวเพื่อบูชาแม่โพสพ หากขนข้าวขึ้นยุ้งแล้วก็จะร่วมกันทำบุญที่วัด ในกรณีที่ทำบุญที่วัด พื้นที่ที่ใช้คือในโบสถ์และลานวัด

เดือนสาม ทำบุญข้าวจี คือการนำข้าวเหนียวซึ่งได้จากการเก็บเกี่ยวมาปั้นแบบข้าวเหนียวปิ้ง สอดใส่ด้วยน้ำตาลหรือน้ำอ้อย ไปถวายพระพร้อม ๆ กับอาหารคาวหวานและเครื่องอัฐบริวารอื่น ๆ พร้อมกับมีการฟังเทศน์และเช่นสรวงบูชาผีปู่ย่าตายาย ซึ่งชาวอีสานเรียก ผีปู่ตา อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ พื้นที่ที่ใช้ในการทำบุญข้าวจีก็ใช้โบสถ์และลานวัด

เดือนสี่ เป็นงานบุญใหญ่ของอีสาน ลักษณะเดียวกับงานปอยหลวงของภาคเหนือ งานบุญเดือนสี่ของชาวอีสานเรียก บุญพระเวส (พะเววด) หรือบุญคบงัน คืองานเทศน์มหาชาติ นั่นเอง เนื่องจากงานบุญพระเวสเป็นงานใหญ่ซึ่งร่วมใจกันทำทั้งหมู่บ้าน และมีการเฉลิมฉลองถึง 3 วัน การใช้พื้นที่ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับงานนี้จึงมีความเกี่ยวพันระหว่างหมู่บ้านและวัด คือ

วันที่หนึ่ง เป็นวันที่ชาวบ้านมารวมกัน เรียกว่า วันโสม (รวม)

วันที่สอง มีแห่พระเวสสังคร พระนางมัทรี และกัณหา ซาตี มีการเชิญนำขบวนเดินจากหมู่บ้านมายังวัด

และฟังเทศน์มหาชาติ ซึ่งตามประเพณีกำหนดว่าต้องฟังให้ครบถ้วนทั้งในวันเดียว การฟังเทศน์ในงานบุญพระเวสนี้ถือว่าได้บุญใหญ่หลวง พร้อมทั้งมีการบริจาคเงินในการสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์วัดด้วย

พื้นที่ที่ใช้ในงานนี้ จะใช้ถนนเชื่อมต่อบริเวณหมู่บ้านและวัด ลานวัดในการรวมผู้คน และโบสถ์ในการฟังเทศน์

เดือนห้า งานบุญสงกรานต์ คือ งานสงกรานต์นั่นเอง ในงานสงกรานต์หรือบุญสงกรานต์ของอีสานนี้ชาวบ้านจะหยุดงานมาทำบุญและสนุกสนานร่วมกัน มีการสงกรานต์พระพุทธรูปสงฆ์ โดยการทำผาม (ประรำ) ชั่วคราว โดยการช่วยกันสร้าง 2 ผาม และอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานผามหนึ่ง และสร้างผามสำหรับพระสงฆ์ผามหนึ่ง โดยเริ่มแต่เช้า มีการทำบุญตักบาตรในบริเวณวัด ถวายจันทน์เช้า ถวายเพล พอเที่ยงก็เริ่มสงกรานต์ รดน้ำผู้ใหญ่ และไปเก็บดอกไม้มาบูชาพระ คำฟังพระเทศน์ ปฏิบัติเช่นนี้ 7 วัน วันสุดท้ายมีการก่อพระเจดีย์ทรายริมน้ำหรือบริเวณวัด

พื้นที่ที่ใช้ในการทำบุญสงกรานต์นี้ ลานวัดจะเป็นส่วนสำคัญของงาน เพราะใช้เป็นที่สร้างผาม 2 ผาม และก่อพระเจดีย์ทราย นอกจากนั้นก็ใช้ศาลาในการฟังเทศน์

เดือนหก งานบุญวิสาขบูชา มีการฟังเทศน์และเวียนเทียนรอบโบสถ์หรือเจดีย์ ดังนั้นพื้นที่ที่ใช้ในการทำบุญวิสาขบูชา คือ ลานรอบโบสถ์หรือเจดีย์เพื่อการเวียนเทียน และโบสถ์หรือวิหารเพื่อการฟังเทศน์

นอกจากงานบุญวิสาขบูชาแล้ว ในเดือนหกยังมีงานบุญซึ่งน่าสนใจ คือ บุญตั้งเจหรือบุญบังไฟ ซึ่งถือว่าเป็นการบูชาเทวดาเพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ซึ่งเป็นประเพณีเพื่อความอยู่รอดตามลักษณะของสังคมเกษตรกรรม บังไฟที่ยิ่งขึ้นไปจะแสดงถึงความสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารในปีต่อไป

พื้นที่งานบุญบังไฟนี้ใช้ลานวัด เพราะต้องการใช้พื้นที่รวมคนจำนวนมาก และต้องการพื้นที่ลานขนาดใหญ่เพื่อการยิงบังไฟ ซึ่งมีหลายขนาด และมีประเพณีเกี่ยวเนื่องคือ เช็งและเถิงเป็นหมู่ ๆ ด้วย

เดือนเจ็ด งานบุญชำระ หมายถึง การชำระจิตใจให้เบิกบานผ่องใส หลังจากที่มีการเกษตรกรรมได้ผลทำงานบุญอื่น ๆ ไปแล้ว รวมทั้งมีการสนุกสนานรื่นเริงต่าง ๆ มาแล้ว ก็เข้าวัดฟังเทศน์และทำบุญทำทาน เตรียมตัวทำงานอาชีพต่อไป

พื้นที่ที่ใช้ คือ ศาลา ในการทำบุญและฟังเทศน์

เดือนแปด งานบุญเข้าพรรษา มีงานในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 โดยมีการจัดทำเทียนพรรษาอย่างสวยงาม และประกวดประชันกันระหว่างหมู่บ้าน เพื่อแห่ไปถวายยังวัดเป็นพุทธบูชา พร้อมมีขบวนแห่และการฟ้อนรำตามประเพณี เพื่อนำเทียนพรรษาไปยังวัด พร้อมการทำบุญเลี้ยงพระและฟังเทศน์ เวลากลางคืนมีการจัดงานฉลองสมโภชต้นเทียน

พื้นที่ที่ใช้ในงานบุญเข้าพรรษา จะใช้ถนนต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เป็นการนำขบวนแห่มาถึงวัด และใช้บริเวณลานวัดและโบสถ์วิหารเพื่อทำพิธีสมโภชและพิธีสงฆ์

เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน กำหนดจัดงานในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 โดยชาวบ้านจะจัดอาหารคาว หวาน หมากพลู บุหรี่ ไล่กระตังหรือห่อเตรียมไว้ตั้งแต่คืนแรม 13 ค่ำ พอตี 4 ของแรม 14 ค่ำ ก็นำของไปวัด วางไว้ตามใต้ต้นไม้ ตามโบสถ์ หรือบนลานดิน เพื่อเป็นการให้ทานแก่เปรตหรือวิญญาณต่าง ๆ ที่ตกทุกข์ได้ยาก เป็นการแผ่ส่วนบุญตามความเชื่อถือของไทย พอช่วงสายชาวบ้านก็จะออกไปทำบุญที่วัด โดยการฟังเทศน์อีกหนหนึ่ง

พื้นที่ที่ใช้ งานบุญข้าวประดับดินใช้ลานวัดและบริเวณโดยทั่วไปในวัด เพื่อเช่นวิญญาณ และใช้ศาลาในการทำบุญและฟังเทศน์

เดือนสิบ งานบุญข้าวสาก กำหนดงานในวันเพ็ญเดือน 10 ซึ่งทำกันทุกครัวเรือน โดยการจัดทำข้าวสาก หรือที่ภาคกลางคือ การกวนกระยาสารนั่นเอง ข้าวสากนั้นกวนแล้วจะนำไปแจกจ่ายญาติพี่น้อง ส่วนการทำบุญที่วัดชาวบ้านจะจัดเตรียมหาเนื้อ ปลา ไว้ทำทาน โดยจะนำเนื้อ ปลา ไปพร้อมกับอาหารถวายพระเพื่ออุทิศกุศลให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว การถวายอาหารพระพร้อมเครื่องอัฐฐบริขารนี้จะทำนลาถคึดซื้อเจ้าของใส่ลงไป

บาตร เมื่อพระองค์ใดจับฉลากได้ชื่อของผู้ใดก็จะมารับของถวายจากคนชื่อนั้น ประเพณีนี้ก็คือ ประเพณีด้านถ้วยสลากของภาคเหนือ หรือสลากภัตของภาคกลางนั่นเอง

พื้นที่ที่ใช้งาน ใช้ลานวัดและศาลาการเปรียญ

เดือนสิบเอ็ด งานบุญออกพรรษา เป็นงานใหญ่และสนุกสนานรื่นเริงของชาวบ้าน เพราะนอกจากการทำบุญทำทาน ฟังเทศน์ตามปกติแล้ว ยังมีการละเล่นประเพณี ซึ่งกระทำกันเป็นงานใหญ่ เช่น การแข่งเรือ (สว่างเหนือ) ไหลเรือไฟ แห่ปราสาทผึ้ง และการจุดได้ประทีบ การไหลเรือผึ้งจะกระทำหลังจากการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหาร และสวดมนต์รับศีล คือระหว่างเวลา 19.00 – 20.00 น. จึงจะเริ่มพิธีไหลเรือไฟเพื่อเป็นการขอขมา และระลึกถึงพระคุณของแม่คงคา และบูชาพระพุทธเจ้าในวันเสด็จจากดาวดึงส์ คือบูชารอยพระพุทธบาทของพระพุทธเจ้า ณ ริมฝั่งแม่น้ำนัมมทานที สำหรับการแห่ปราสาทผึ้งเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ โดยถวายปราสาทผึ้งให้แก่วัด โดยการแห่แห่น จะมีการพ้อนรำตามประเพณี เพื่อนำปราสาทผึ้งมายังวัดพร้อมทำบุญฟังเทศน์ และเวียนเทียนรอบพระอุโบสถด้วย

พื้นที่ที่ใช้ในการจัดงานบุญออกพรรษา ใช้พื้นที่มากมาย ตั้งแต่ถนนเพื่อการแห่แห่น ลานวัดเพื่อเป็นที่รวมคนในหมู่บ้านในการฟังเทศน์ ที่ศาลาการเปรียญในการทำบุญเลี้ยงพระ รวมทั้งการเวียนเทียนรอบโบสถ์ด้วย

เดือนสิบสอง งานบุญกฐิน มีการจองกฐิน แห่และการสมโภชกฐิน เช่นเดียวกับของภาคอื่น ๆ

พื้นที่ที่ใช้ ใช้ลานวัดและโบสถ์ วิหารในการทำบุญ เลี้ยงพระ และฟังเทศน์ ประเพณีทั้ง 12 ชนิดที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่หลักของวัด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นของประเพณีและวัด ของภาคอีสาน ซึ่งมีอยู่ตลอดปี ซึ่งเป็นการทำบุญที่วัดมากกว่าภาคอื่น ๆ ของไทย

จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านคอนสาร-สารพัฒนา ได้พบพันธุ์ไม้และสัตว์
ดังตารางต่อไปนี้

ตารางภาคผนวกที่ 1 แสดงพันธุ์ไม้ในป่าคอนปูนตาและการใช้ประโยชน์

ชื่อพันธุ์ไม้	ประเภท	การใช้ประโยชน์
จิก (เต็ง)	ยืนต้น	ฟืน
รัง	ยืนต้น	ฟืน
มะค่าโมง	ยืนต้น	เครื่องเรือน ฟืน
มะค่าแต้	ยืนต้น	เครื่องเรือน ฟืน
ยาง	ยืนต้น	ฟืน
แดง	ยืนต้น	ฟืน คอกสัตว์ รั้ว
คู้ (ประคู้)	ยืนต้น	วัดคูก่อสร้าง
จิวป่า	ยืนต้น	เครื่องเรือน
มะนาวป่า	ยืนต้น	ฟืน
เปื่อย (ตะแบก)	ยืนต้น	เครื่องเรือน
สะเดา	ยืนต้น	เครื่องเรือน อาหาร สารปราบศัตรูพืช
มะตุมกา	ยืนต้น	สมุนไพร
ฝรั่งโคก	ยืนต้น	ฟืน
มะม่วงป่า	ยืนต้น	อาหาร
ตะคร้อหนาม	ยืนต้น	ฟืน
แคทราย	ยืนต้น	ฟืน
พญาไร้ใบ	ยืนต้น	สมุนไพร
ตะโก	ยืนต้น	ฟืน ไม้ประดับ
เสลา	ยืนต้น	เครื่องเรือน
พลวง	ยืนต้น	เครื่องเรือน
สีเสียด	ยืนต้น	เครื่องใช้ ฟืน
เล็บแมว (เล็บเหยี่ยว)	ยืนต้น	คอกสัตว์ อาหาร
คับจี้หมู	ยืนต้น	ฟืน
ตุมกาน	ยืนต้น	ฟืน สมุนไพร

ชื่อพันธุ์ไม้	ประเภท	การใช้ประโยชน์
ตูมดั่ง	ยืนต้น	พืชน สมุนไพร
อินทนิล	ยืนต้น	พืชน ไม้ประดับ
สะแกเลือด	ยืนต้น	พืชน สมุนไพร
กระทุ้ม	ยืนต้น	พืชน
มะเกลือม	ยืนต้น	พืชน อาหาร
กะทกรกป่า	ยืนต้น	สมุนไพร
ขี้หนอน	ยืนต้น	พืชน
มะขามป้อม	ยืนต้น	อาหาร พืชน
ตั้งค่าง	ยืนต้น	สมุนไพร
ดัดเต่า	ยืนต้น	สมุนไพร
คัดเค้า	ยืนต้น	สมุนไพร
ควินิน	ยืนต้น	สมุนไพร
ตั้งเต่าใหญ่	ยืนต้น	สมุนไพร
เนียมช้าง	ยืนต้น	พืชน สมุนไพร
มูกหลวง	ยืนต้น	สมุนไพร
เหมือดแอ่	ยืนต้น	พืชน สมุนไพร
มะยมโคก	ยืนต้น	สมุนไพร
หมากข่าง	ยืนต้น	พืชน สมุนไพร
กระดุกใส	ยืนต้น	พืชน สมุนไพร
คันข้อง	ยืนต้น	พืชน สมุนไพร
ตานกกด	ยืนต้น	พืชน สมุนไพร
แก่นแหว	ยืนต้น	สมุนไพร
พญามือเหล็ก	ยืนต้น	สมุนไพร
ตูมกา	ยืนต้น	สมุนไพร
หญ้าขน	ยืนต้น	เลี้ยงสัตว์
หัวลิง	ยืนต้น	อาหาร พืชน สมุนไพร
พลับ	ยืนต้น	อาหาร พืชน สมุนไพร

ชื่อพันธุ์ไม้	ประเภท	การใช้ประโยชน์
มะกอก	ยืนต้น	อาหาร ฟืน
ผักกระโดนน้ำ	ยืนต้น	อาหาร
มะรุม	ยืนต้น	อาหาร
กระถิน	ยืนต้น	อาหาร ฟืน
ผักแต้ว	ยืนต้น	อาหาร
ผักจิก	ยืนต้น	อาหาร
ต้นเอียง	ยืนต้น	อาหาร
ต้นเขวา	ยืนต้น	อาหาร
ไผ่	ยืนต้น	อาหาร เครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุก่อสร้าง
ผักหวาน	ยืนต้น	อาหาร
ตะขบ	ยืนต้น	อาหาร ฟืน
ผู่	ยืนต้น	อาหาร ฟืน สมุนไพร
กระทือ	ยืนต้น	อาหาร
กะโดน โคนก	ยืนต้น	อาหาร ฟืน สมุนไพร
เหลื่อม	ยืนต้น	ฟืน
ยางโดน	ยืนต้น	ฟืน
สะแบง	ยืนต้น	ฟืน
ปอหู่	ยืนต้น	ฟืน
เครือลิ้นแสด	ไม้เถา	สมุนไพร
लगจืด	ไม้เถา	สมุนไพร
บอระเพ็ด	ไม้เถา	สมุนไพร
ผักอีหนู	ไม้เถา	อาหาร
คำหยาน	ไม้เถา	อาหาร
ห้วยขาข้าวเย็น	ล้มลุก	สมุนไพร
ก้างปลา	ล้มลุก	สมุนไพร
โตไม่รู้ล้ม	ล้มลุก	สมุนไพร
เปาะ	ล้มลุก	สมุนไพร

ชื่อพันธุ์ไม้	ประเภท	การใช้ประโยชน์
พญาวานหางจรเข้	ล้มลุก	สมุนไพร อาหาร
เสลดพังพอน	ล้มลุก	สมุนไพร
ผักกะบุณ	ล้มลุก	สมุนไพร
ดีคน	ล้มลุก	สมุนไพร
เครือย่านาง	ล้มลุก	สมุนไพร
แห้วหมู	ล้มลุก	สมุนไพร
ช้าน้ำ	ล้มลุก	สมุนไพร
ถั่วและฝั	ล้มลุก	สมุนไพรสำหรับวัว ควาย
หญ้าเพ็ก	ล้มลุก	เลี้ยงสัตว์
หญ้าแพรก	ล้มลุก	เลี้ยงสัตว์ สมุนไพร
หญ้าแฝก	ล้มลุก	สมุนไพร
โปรงฟ้า โปรงลม	ล้มลุก	สมุนไพร
ผักเปาะ	ล้มลุก	อาหาร
ผักกระบอก	ล้มลุก	อาหาร
ผักแว่น	ล้มลุก	อาหาร
ผักสาบ	ล้มลุก	อาหาร
เครืออุซ้าง	ล้มลุก	อาหาร สมุนไพร
อีลอก	ล้มลุก	อาหาร
หมากเดื่อ	ล้มลุก	อาหาร
กะเจียว	ล้มลุก	อาหาร
ค่างคาว	ล้มลุก	ฟืน
เห็ดโค	รา	อาหาร
เห็ดมันปู	รา	อาหาร
เห็ดไม้แดง	รา	สมุนไพร

สัตว์ ประกอบด้วยสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์เลื้อยคลาน แมลง จาก การสัมภาษณ์นายดี หลงศรี ขะจ้ำ และนายบัวผัน ทองคะนา ผู้ใหญ่บ้านคอนสาร-สารพัฒนา มีสัตว์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตารางภาคผนวกที่ 2 แสดงสัตว์ป่า แมลงในป่าคอนปู้ตา และการใช้ประโยชน์

ชนิดของสัตว์	การใช้ประโยชน์
กระต่าย	อาหาร
นกเก็ดหอย	อาหาร
นกชนิดอื่น ๆ	อาหาร
แลน	อาหาร
เต่า	อาหาร
กิ้งก่า	อาหาร
ไก่อป้า	อาหาร
แย้	อาหาร
ผึ้ง	อาหาร
กบ	อาหาร
อึ่ง	อาหาร
นกคุ้ม	อาหาร
นกกะเต็น	อาหาร
แซงแซว	อาหาร
กระสา	อาหาร
นกกะจาบ	อาหาร
นกไก่อ้นา	อาหาร
นกเก็บเห็ด	อาหาร
ปลาช่อน	อาหาร
ปลาคูก	อาหาร
ปลากด	อาหาร
ปลาเสียม	อาหาร
ปลานาง	อาหาร

ชนิดของสัตว์	การใช้ประโยชน์
ปลากะแหง	อาหาร
ปลาหลด	อาหาร
ปลาปึกไก่	อาหาร
ปลาดอง	อาหาร
ปลาเข็ง	อาหาร
ปลากะทิง	อาหาร
ปลาขาว	อาหาร
ปลาบักแปบ	อาหาร
ปลาสร้อย	อาหาร
ปลาปิ้ง	อาหาร
ปลาเทโพ	อาหาร
ปลาสวาย	อาหาร
ปลาชะโด	อาหาร
ปลานิล	อาหาร
มดแดง	อาหาร สมุนไพร
นกหัวหงอก	อาหาร กำจัดแมลง แพร่กระจายพืชพันธุ์
ตุ๊กแก	สมุนไพร
นกเขา	แพร่กระจายพืชพันธุ์
ฟังพอน	กำจัดแมลงศัตรูพืช
กระรอก	แพร่กระจายพืชพันธุ์
กระแต	แพร่กระจายพืชพันธุ์